

Gépi és gravitációs hő- és füstelvezetés elemzése számítógépes tűzmodell segítségével

Készítette: Szilágyi Csaba tűzvédelmi mérnök
Szolnok M.J.V.Ö. Hivatásos Tűzoltósága

A számítógépes tűzmodellek, áramlástanai modellek hasznosak lehetnek a tervezés és kialakítás során. Segítségükkel költségkímélő, esetleg olcsóbb megoldásokkal biztonságosabb épületeket tervezhetünk. A modellek segítségünkre lehetnek, hogy a jogszabályok értelmezése során ne feledkezzünk meg a tüzet leginkább irányító fizikai és kémiai törvényszerűségekről. A tűzmodell, melyet felhasználtam CFD (Computational Fluid Dynamics) elvű tűzmodell, a NIST Fire Dynamics Simulator (FDS) szoftvere. Szintén ehhez a programhoz készült a NIST Smokeview megjelenítő szoftvere. A modell matematikai eredményei alapján a Smokeview egy háromdimenziós ábrát hoz létre, mely az előre meghatározott időlépcsőnek megfelelően képkockákon szemlélteti a különböző megjeleníteni kívánt eseményeket, értékeket. Ilyenek lehetnek többek között a tűz, a füst terjedése, a hőmérsékletek, a különböző gázok koncentrációja, az áramlási sebességek, irányok és az égési sebesség. Az ábrák alján szerepel az időpont másodpercben, a jobb oldalán az érték, és annak skálája, amelyet megjelenít az ábra. A vizsgálatban szereplő ábrák ezen megjelenítő program által készültek. A szereplő ábrákon természetesen csak a lényegesebb időpontokat, fordulópontokat jelenítettem meg.

Most egy egyszerűbb csarnok jellegű épületen keresztül hasonlítottam össze a hő- és füstelvezetés két sarokpontját a tisztán gravitációs és a tisztán gépi rendszert. Az épület 20mX40m azaz 800 m² alapterületű melynek a belmagassága 5m, a tetőfödém kialakítás pedig vízszintes. A 9/2008 ÖTM. rendelet (továbbiakban: rendelet) szerinti követelményeket alkalmaztam mind a két esetben.

A gravitációs kialakítás esetén a tetőfödémén kerülnek kialakításra a hő- és füstelvezető nyílások. A levegő utánpótlást pedig a négy sarokban nyíló ajtók biztosítják. A nyílások méretét a rendelet alapján számítottam. Méretezési csoportnak a 3. csoportot választottam. Az 5 méteres belmagasságot és a minimális 3m füstmentes levegőréteget figyelembe véve a 3. táblázat alapján a szükséges hatásos nyílás felület 7,3 m². A pótlevegő nyílásoknak dupla méretűnek kell lenniük, tehát 14,6 m² szabad nyílásfelületre van szükségünk. Figyelembe véve az elhelyezési követelményeket 3 nyílás került kialakításra az épület hossz tengelyében arányosan és egymástól egyenlő távolságra. A modell felbontásához igazodva az elvezető nyílások 1,6mX1,6m nagyságúak. Összesen tehát 7,68 m²-t biztosítanak. A négy ajtó nyílás egyenként 2mX2m, így összesen 16 m² - en áramlik a térbe a friss levegő.

A másik lehetőség a gépi elvezetés és betáplálás. Ebben az esetben a rendelet alapján gravitációs elvezetés esetén szükséges elvezető felület minden négyzetmétere után 2m³/s levegő mennyiséget kell elszívni és betáplálni a térbe. Az elszívás és befűvés teljesítménye 15m³/s. Esetünkben 3 bevezető és 3 elszívó nyílás egyenként 0,64 m² felülettel kerül kialakításra. A szükséges 15 m³/s levegő mennyiséget a 3 nyíláson áramoltatva az áramlási sebesség 7,8 m/s lesz. Ez a sebesség a kiegyenlített rendszerek esetében a rendelet szerint megfelelő, azonban a depresszív rendszerek esetében a levegő sebessége a bevezetőnyílásokon nem lehet nagyobb 5 m/s -nál.

A hő- és füstelvezetés esetén a füst és a hő hatásainak csökkentéséről beszélünk. A füst káros hatásait hamarabb érzékeljük. A füst csökkenteni fogja a látótávolságot, így nehezíti a kiürítést és a menekülést, majd a későbbiekben a beavatkozást. Természetesen a hőnek is van hatása a bent tartózkodó személyekre, (ez általában később jelentkezik) de mi rendszerint az épületszerkezetekre gyakorolt hatását vizsgáljuk. Az áramlási irányok és sebességek vizsgálata pedig nagyon nehézkes és bonyolult feladat. Azonban a kialakuló áramlások nagyobb figyelmet érdemelnének hiszen ezek szállítják a füstöt és a hő egy részét, így tudhatjuk meg hova és milyen sebességgel terjednek.

A hőmérséklet meghatározása nem bonyolult, az áramlásokat pedig vektorokkal jellemezhetjük. Egy vektort két adattal a nagyságával és irányával adunk meg. A füst jellemzése már egy kicsit összetettebb feladat. A füstöt rendszerint a sűrűségével, vagy az extinkciójával, a környezetet is figyelembe véve pedig a látótávolsággal jellemezzük. Az ember szempontjából a

menekülés és a beavatkozás során talán a legfontosabb a látás. A modellben lehetőség van a látótávolság meghatározására is.

A látótávolság a különböző tárgyak felismerési távolsága. A tárgyak láthatóságát a füst extinkciós koefficiensből számíthatjuk, figyelembe véve, hogy fényelnyelő vagy fénysugárzó anyagokról van szó [6]

$$S = \frac{KS}{K}$$

S: láthatóság [m]

KS: fényelnyelő KS=3; fénysugárzó KS=8

K:extinkciós koefficiens [1/m]

Ez alapján meghatározhatók az extinkciós értékek figyelembevételével a láthatósági távolságok.

K extinkciós koeff. [1/m]	S láthatóság [m]
0,1	30
0,12	25
0,15	20
0,17	17,6
0,2	15
0,25	12
0,3	10

1. táblázat Fényelnyelő anyagoknál különböző extinkciós koefficiensok esetén a láthatósági távolságok.

Az FDS modell alapadatai:

A tüzeset szimulációjához (40cmX40cmX40cm) felbontású teret használtam melyeket egy 40mX20mX5m-es térben helyeztem el. Egyenletes felbontást alkalmaztam a teljes térben.

A feltételezett éghető anyag egymásra rakott fa hasábokból álló 2 kocka formájú farakás. Méretük 1,2mX1,2mX1,2m. A hőfelszabadulás maximuma 7300 kW. A hőfelszabadulás adott hőfejlődési görbe mentén változik[4]. Hiszen a tűznek van egy (általában hasonló) „élet” görbéje. A termelt hő eleinte kevés, de az időben növekszik eléri a maximumát, majd csökken és megszűnik. A hő fejlődés mellett jellemző adat a füst fejlesztő képesség is. A füst fejlesztő képesség az össz. égéstermék és a füst arányát adja meg, a modellünkben használt fának a füst fejlesztő képessége pedig 0,01 [5].

A tűz lefolyását a továbbiakban jelentősen befolyásolja a szellőzés is. Modellünkben a szellőzést a gravitációs esetben a hő- és füstelvezető nyílások, a nyíló ajtók, a gépi rendszer esetében pedig az elszívó és befúvó nyílások adják. A valóságban valószínűleg mind a két esetben a tűzjelző berendezés jelére aktivizálna az elvezető rendszer, de a vizsgálat során nem modelleztem a nyitási időt. Mind a két variációban 60 s-ot tekintettem a jelzés késedelemének. Így a hő- és füstelvezető nyílások nyitásának ideje mind a két modellben 60 s volt.

A 2-8 ábrákon a gravitációs, a 9-14 ábrákon pedig a gépi rendszer működését láthatjuk. Az ábrák között 4 félét láthatunk. A füstöt három dimenzióban (nem egy sík mentén), az extinkciót, a hőmérsékletet hosszanti metszet síkon láthatjuk. A sebességet pedig vektoros ábrákon keresztmetszeti síkban szemlélhetjük meg. A füstöt megjelenítő ábra talán könnyebben érthető,

látványosabb, de az extinkciós ábrán látható információk, egzaktabbak. Amíg a füstábrán nem tudjuk a tér egy pontját jellemezni, -csak úgy hogy van vagy nincs füst-, addig az extinkciós ábra alapján egy adott ponton a színskáláról leolvashatjuk a pontos extinkciót. Az extinkcióból pedig megtudjuk határozni a látótávolság nagyságát is. Az 5-ös és 11-es extinkciós ábrákon a 120 s-ban a két elv között még szinte alig látható különbség, az 540 s-ban azonban már igen jelentős eltérés figyelhető meg (6-os és 12-es ábrák). A kiürítés és beavatkozás szempontjából az alsó 2 méteren lévő látótávolságnak van igazán jelentősége. A 12 ábrán az 540s-ban a gépi rendszernél a padló szinten az extinkciós érték már 0.12 felett van, (a 0.12-es érték 25 méteres látótávolságot jelent nem világító tárgyak esetén.) míg ugyanebben az időben a 6-os ábrán a gravitációs rendszernél csak 1,6 méter magasságban alakul ki ugyanez az érték. Tehát a gépi rendszer esetén a menekülés az 540s-ra jelentősebben korlátozódik, míg a gravitációs szellőzés esetén nem.

A hőmérsékleti ábrák (7-es és 13-ábra) összehasonlításakor nem tapasztalunk jelentős differenciát. A tetőfödém alatt csak a tűz feletti térben emelkedik a hőmérséklet 300 Celsius fok közelébe, a többi területen pedig 140 Celsius fok hőmérsékletre lehet számítani. Egyik esetben sem alakul ki az épület szerkezeteket jelentősen károsító hőmérséklet, így a hőmérséklet vizsgálatára jelen esetben nem fordítottam több figyelmet.

Mind a két variációban a rendelet előírásait alkalmaztam, de mégis az egyik jobb megoldásnak bizonyult a másikkal. A különbség magyarázatához további modellt dolgoztam ki.

Ha megvizsgáljuk, hogy a gravitációs rendszer esetében a hő- és füstelvezető nyílásoknál mekkora sebességgel áramlik ki a levegő (8. ábra) , akkor 1,5 m/s körüli értéket tapasztalunk. Számítás után megállapítható, hogy az összesen 7,68m² nyíláson 11,52 m³/s levegő áramlik ki. A gépi szellőzés esetén az átáramoltatott levegő mennyisége 15 m³/s . Érdekes kérdés, hogy vajon a nagyobb légmozgáshoz miért tartozik rosszabb levegő minőség. A választ a 8-as és a 14-es ábrák összehasonlításakor találhatjuk meg. A gépi szellőzés esetében az áramlási vektorok jóval nagyobbak , így a füst jobban elkeveredik a térben. A másik modellben, ugyanazt a levegő mennyiséget nagyobb felületen és így kisebb áramlási sebességgel juttattam a térbe. Az első esetben a gépi rendszer 0,8mX0,8m -es nyílásain 7,8 m/s sebességgel áramlott a levegő. A második gépi rendszer esetén a nyílások méretét 2mX1,6m -re növeltem, ezen a felületen ugyanaz a levegő mennyiség már csak 1,5 m/s sebességgel áramlott. A 17 ábrán látható, hogy ebben az esetben már az egész térben jóval kisebb áramlási sebességek alakultak ki, és jóval kevesebb a turbulencia is. A kisebb áramlási sebességek esetén az 540s-ban a 15-ös és 16-os füst és extinkciós ábrákon nagyobb látótávolságot tapasztalhatunk tehát a nagy áramlási sebességek károsan befolyásolják a hő- és füstelvezetés hatékonyságát. A turbulens áramlások hatására a füst jobban elkeveredik a térben, így lassabban távolítható el.

A rendelet csak depresszív rendszerek esetén írja elő az 5m/s alatti áramlási sebességet. Véleményem szerint nem probléma, ha ugyanezt az értéket alkalmazzuk kiegyenlített rendszerek esetében is. Természetesen ellenérvet is lehet felsorakoztatni. Ha a hőmérséklettel van a nagyobb problémánk a nagy sebességű átszellőztetéssel lassíthatjuk a felmelegedés sebességét. A nagy áramlási sebességek hatására ugyanis a hő nehezebben fog akkumulálódni.

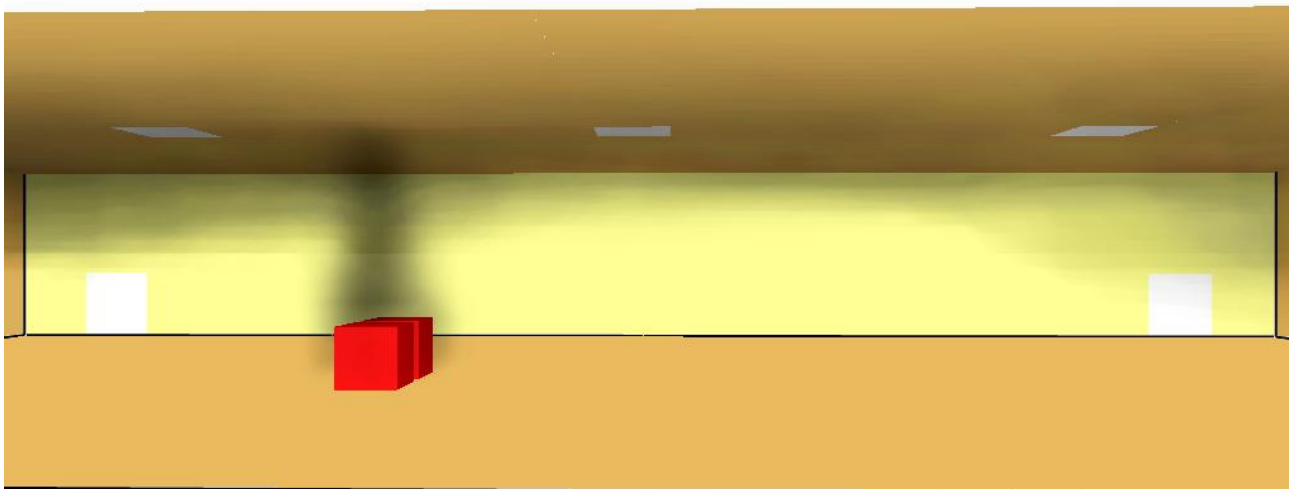
Valószínűleg nem lehet olyan jogszabályt alkotni, amelyik alapján minden egyes esetben egyszerre gazdaságos és biztonságos épületeket tervezhetünk. A tárgyi elemzés alapján is megállapítható, hogy egyébként a sok esetben határozott rendeletről szigorúbb értéket kellett alkalmazni a gépi szellőzés esetében, hogy a gravitációs szellőzéssel egyenértékű legyen. Szükséges az egyre bonyolultabbá váló tűzvédelmet önálló területként kell kezelni, hiszen az összetettsége egyre növekszik, és ha elhanyagoljuk feleslegesen drága és nem feltétlenül biztonságos épületeket építhetünk.

Irodalom jegyzék:

- [1]: Kevin McGrattan, Simo Hostikka, Jason Floyd, Howard Baum, Ronald Rehm Fire Dynamics Simulator (Version 5) Technical Reference Guide. Nist Technology Administration U.S. Department Of Commerce 2007.
- [2]: Kevin McGrattan, Simo Hostikka, Jason Floyd, Howard Baum, Ronald Rehm Fire Dynamics Simulator (Version 5) User Guide. Nist Technology Administration U.S. Department Of Commerce 2007.
- [3]: Database4.data file of NIST Fire Dynamics Simulator. U.S. Department Of Commerce 2006.
- [4]: Vytenis Babrauskas Heat Release Rate, The SFPE Handbook Of Fire Protection Engineering, . National Fire Protection Association, Quincy, Massachusetts, 3rd edition, 2002. 3-24.
- [5]: George W. Mulholland, National Fire Protection Association, Quincy, Massachusetts, 3rd edition, 2002. 2-259.]
- [6]: Tadahisa Jin Visibility and Human Behavior in Fire Smoke The SFPE Handbook Of Fire Protection Engineering, . National Fire Protection Association, Quincy, Massachusetts, 3rd edition, 2002. 2-42 – 2-53.

Ábra Melléklet:

Smokeview 5.2.2 - Jul 18 2008

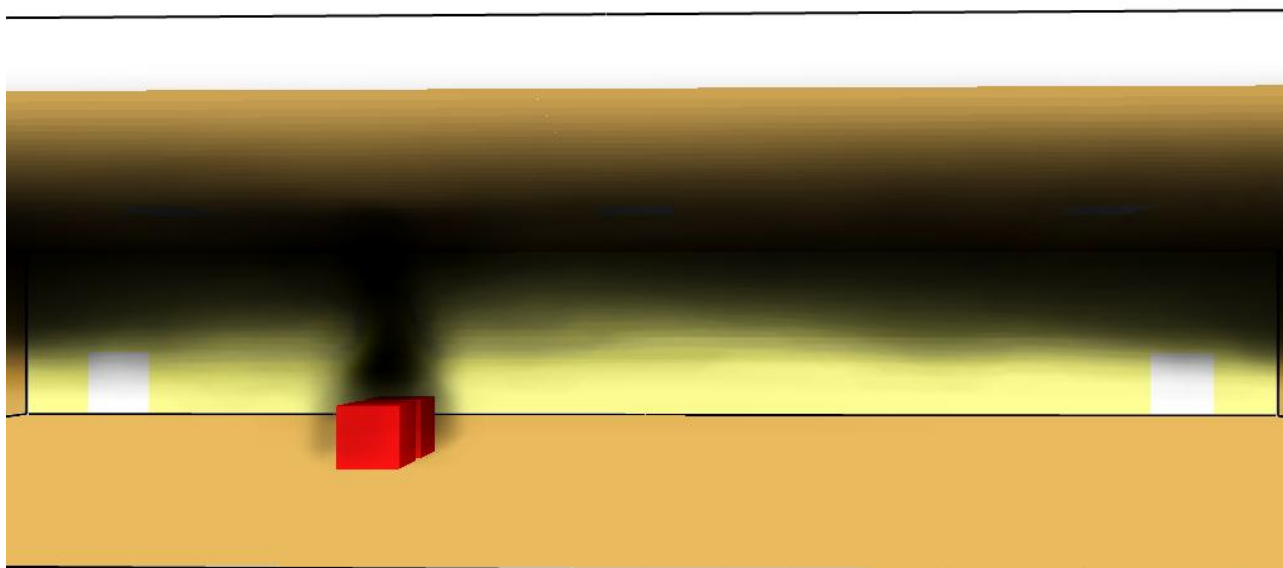

mesh: 1

Frame: 120

Time: 120.0

2. ábra gravitációs szellőzés esetén a füst terjedése a 120s-ban.

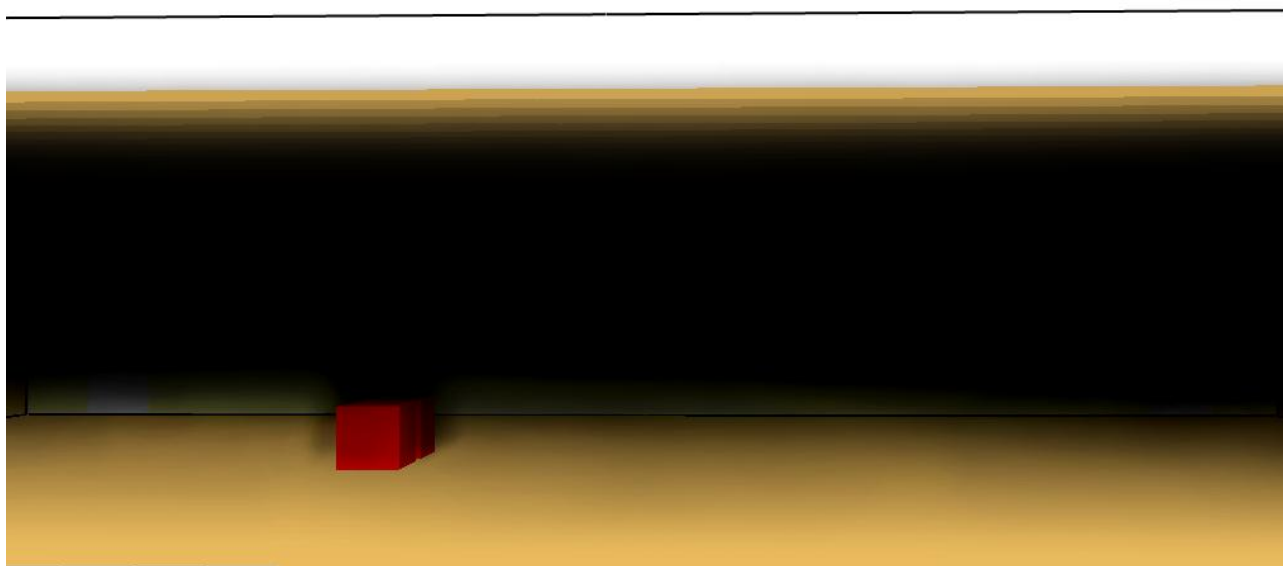
mesh: 1

Frame: 240

Time: 240.0

3. ábra gravitációs szellőzés esetén a füst terjedése a 240s-ban.

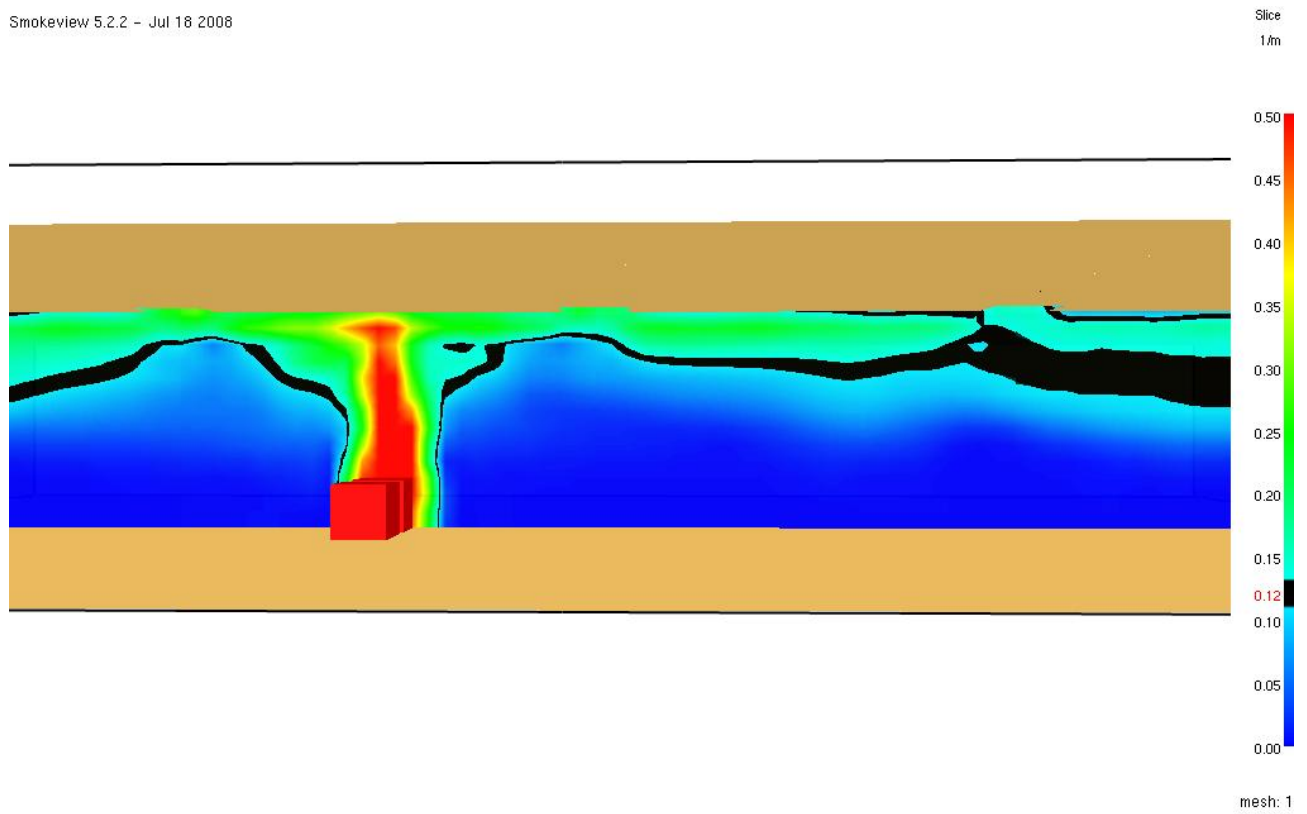
mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

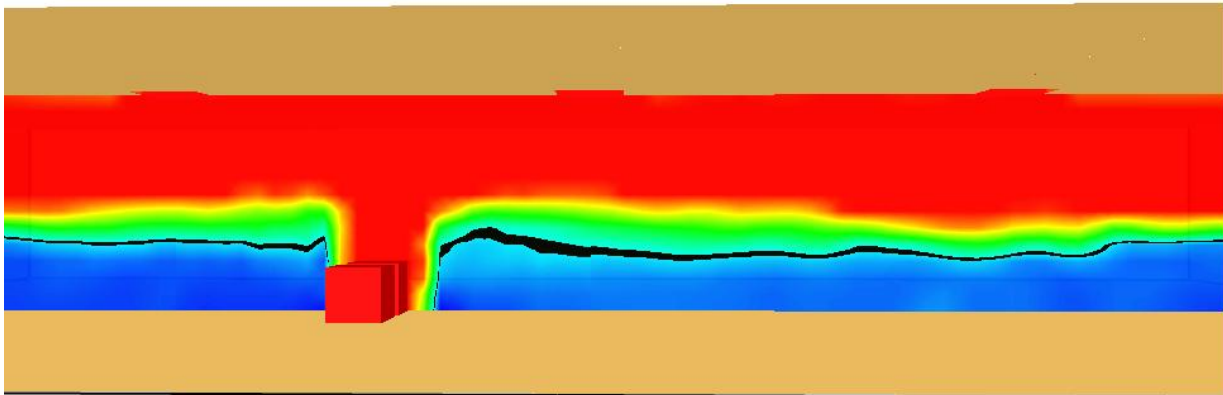

4. ábra gravitációs szellőzés esetén a füst terjedése az 540s-ban.

Frame: 240
Time: 240.0

5. ábra gravitációs szellőzés esetén az extinkció a raktár hossz tengelyében a 240s-ban

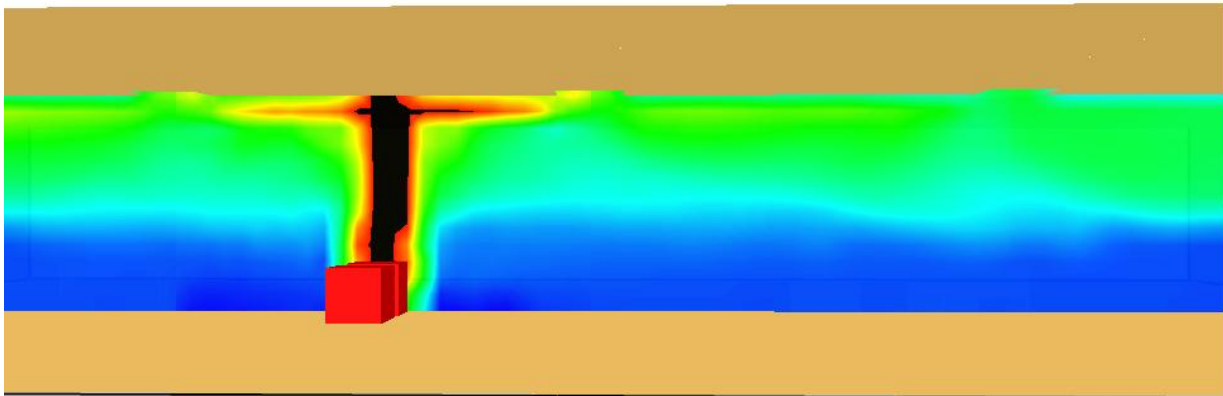

mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

6. ábra gravitációs szellőzés esetén az extinkció a raktár hossz tengelyében az 540s-ban

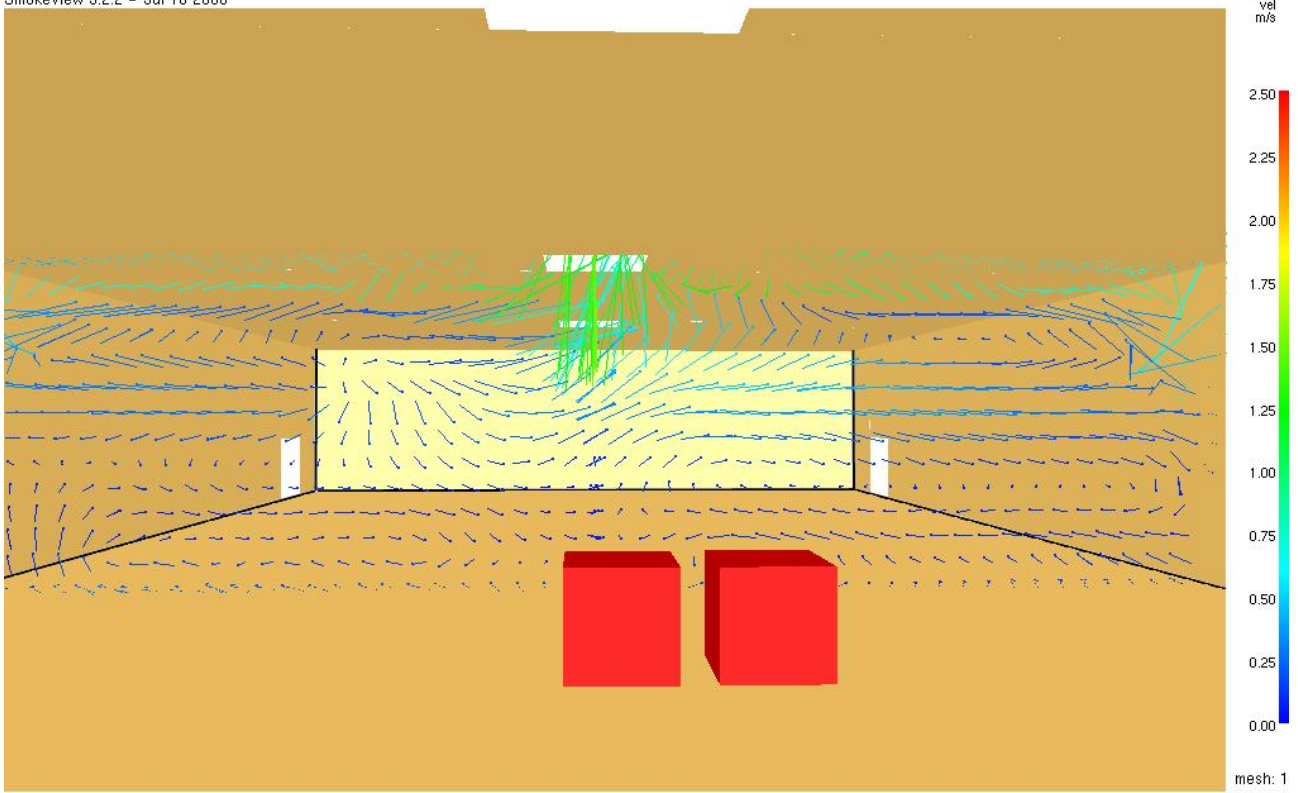

mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

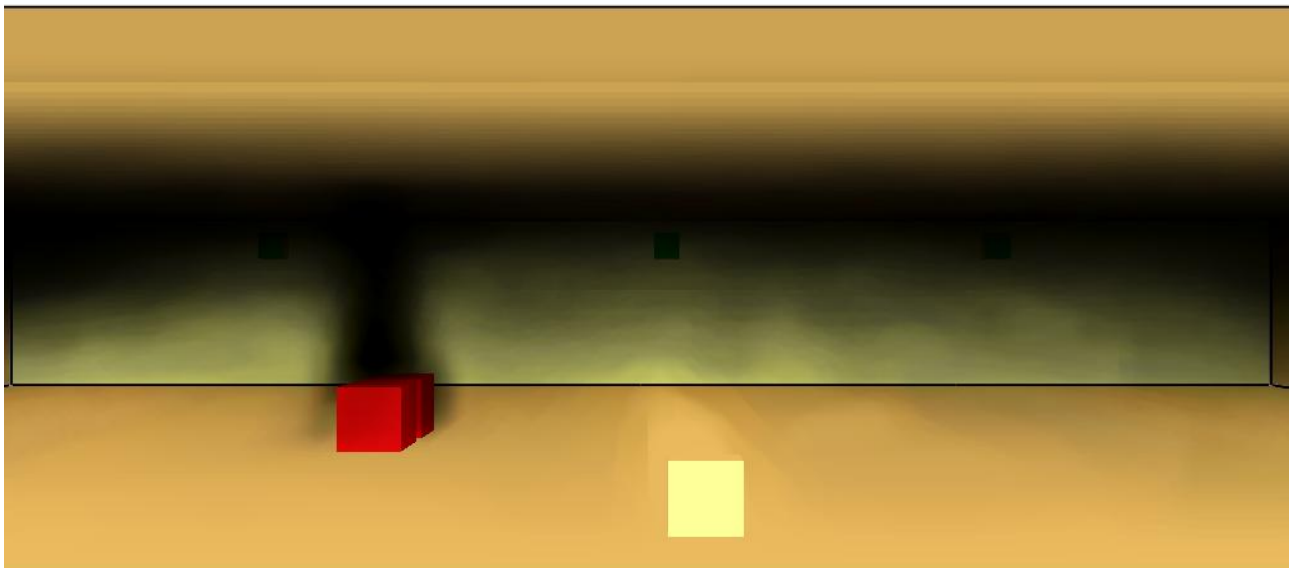
7. ábra gravitációs szellőzés esetén a hőmérséklet a raktár hossz tengelyében az 540s-ban

Frame: 200

Time: 200.1

8. ábra gravitációs szellőzés esetén a sebesség vektorok a raktár keresztmetszetében a 200s-ban

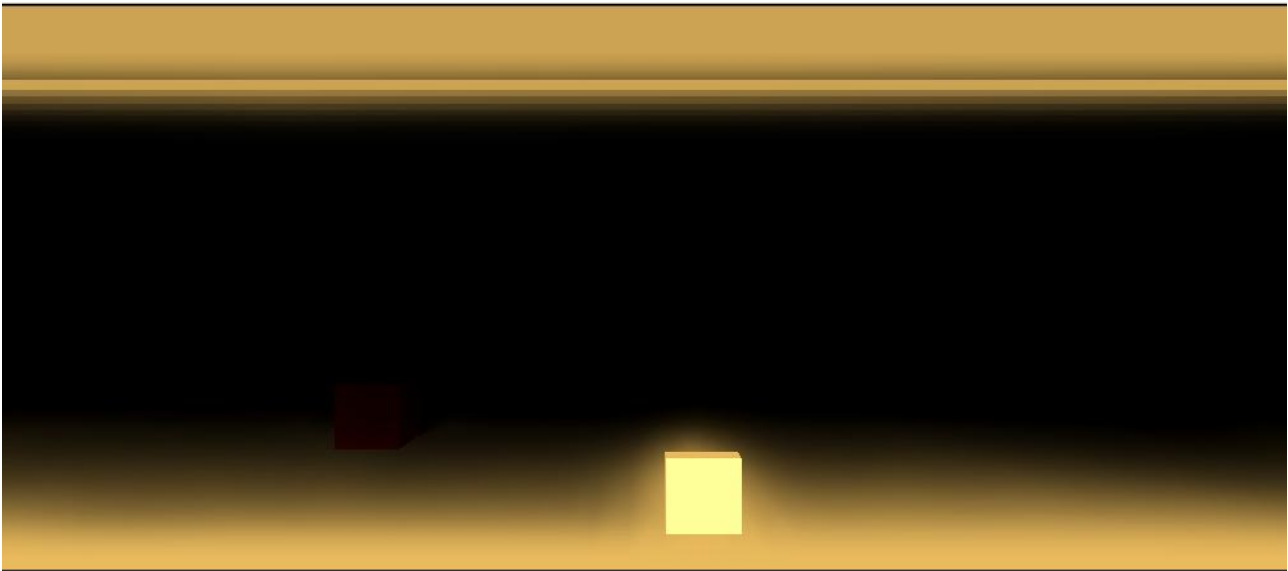

Frame: 240

Time: 240.0

9. ábra gépi szellőzés esetén a füst a 240s-ban

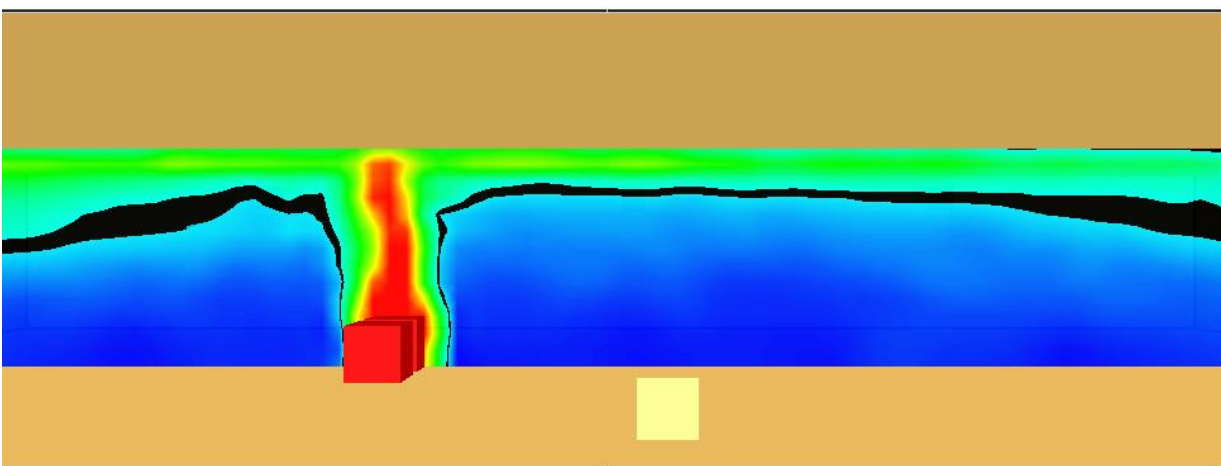

mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

10. ábra gépi szellőzés esetén a füst az 540s-ban

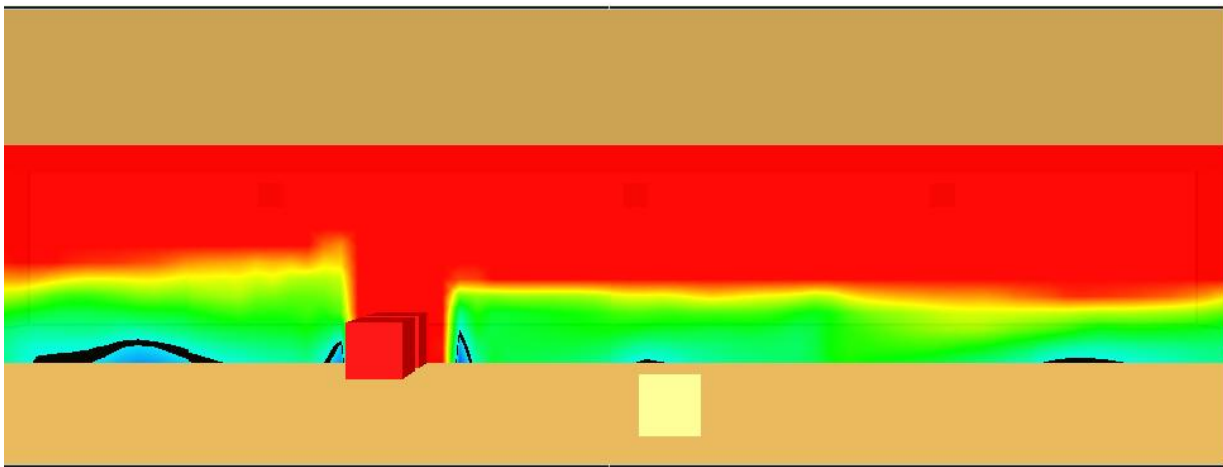
Slice
1/m

mesh: 1

Frame: 240

Time: 240.0

11. ábra gépi szellőzés esetén az extinkció a raktár hossz tengelyében a 240s-ban

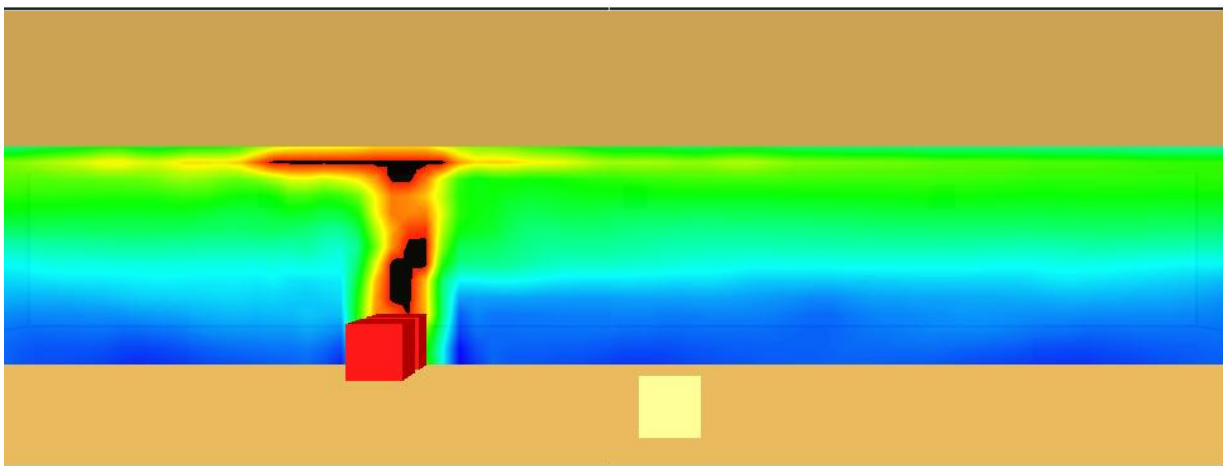
mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

12. ábra gépi szellőzés esetén az extinkció a raktár hossztengegyében az 540s-ban

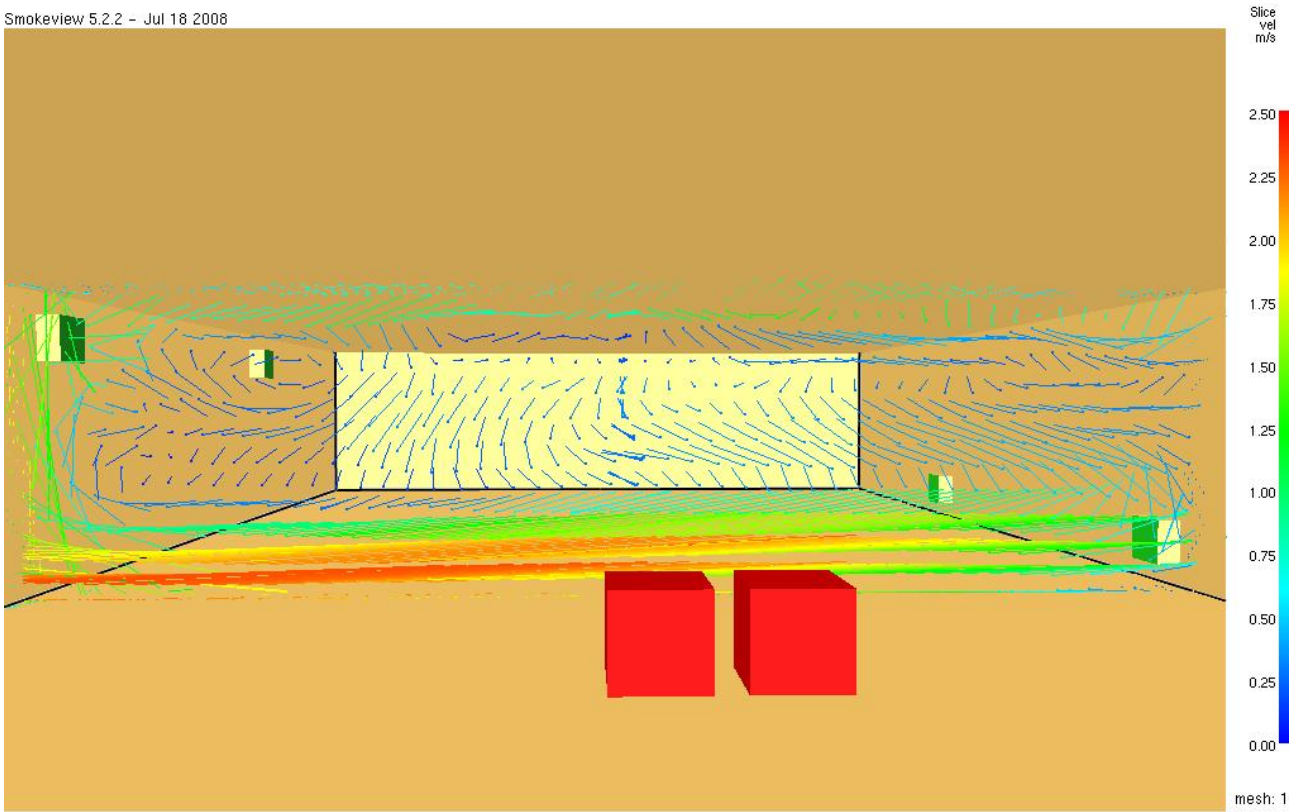
mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

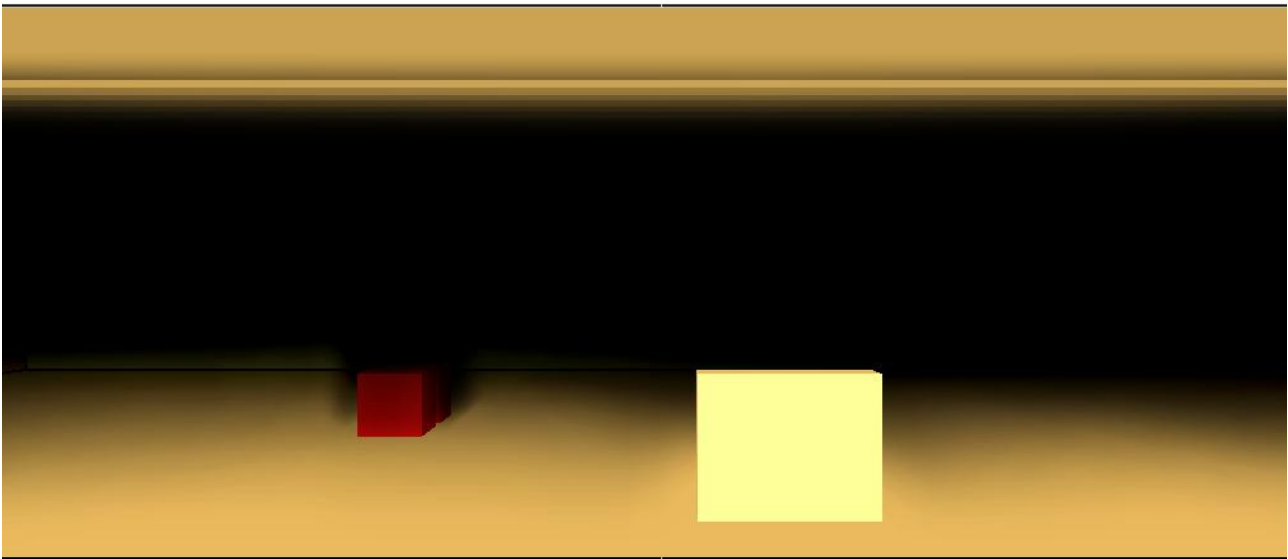
13. ábra gépi szellőzés esetén a hőmérséklet a raktár hossztengegyében az 540s-ban

Frame: 200

Time: 200.0

14. ábra gépi szellőzés esetén a sebesség vektorok a raktár keresztmetszetében a 200s-ban

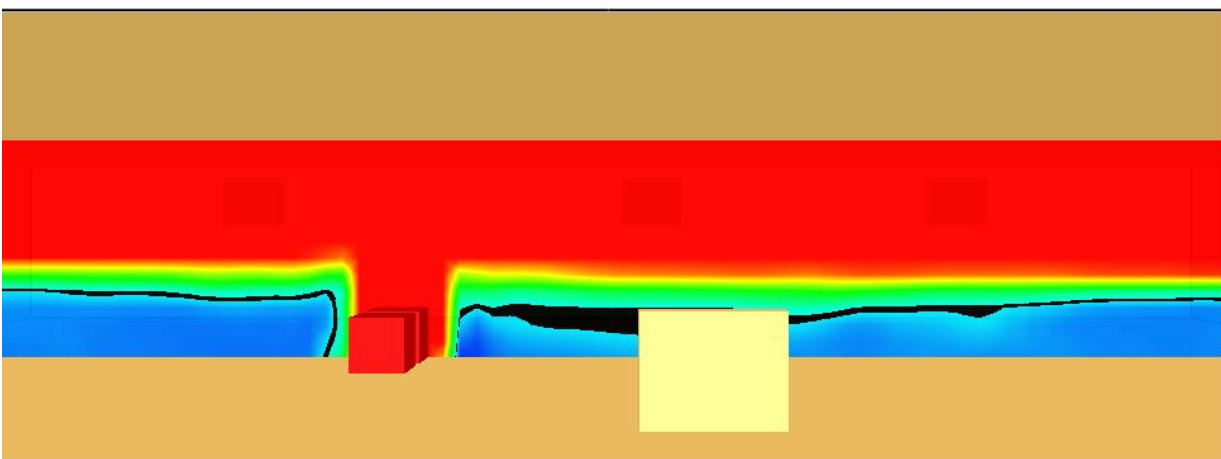

mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.0

15. ábra kis sebességű gépi szellőzés esetén a füst terjedés az 540s-ban

Slice
1m

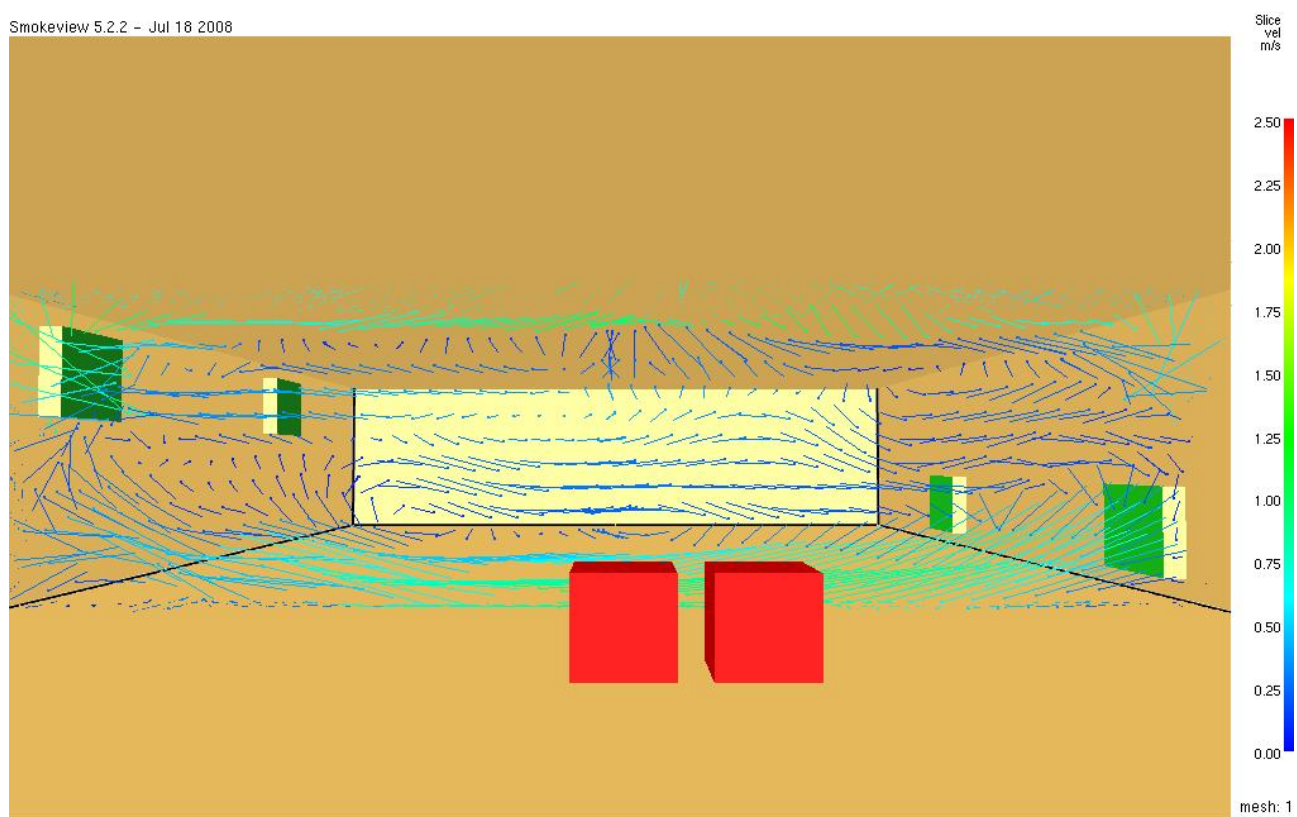
mesh: 1

Frame: 540

Time: 540.1

16. ábra kis sebességű gépi szellőzés esetén az extinkció a raktár hossz tengelyében az 540s-ban

Smokeyview 5.2.2 - Jul 18 2008

Frame: 200

Time: 200.0

17. ábra kis sebességű gépi szellőzés esetén a sebesség vektorok a raktár keresztmetszetében a 200s-ban